

Stanovický mlýn s kaplí (vlevo) někdy kolem roku 1945.

Stanovický mlýn, vyhlášená restaurace na dně Stanovické přehrady

Václav Lupínek, ČSOP Alter meles

V letošním roce uplyne 400 let od první písemné zmínky o Stanovickém mlýně, o jednom z nejznámějších mlýnů Slavkovského lesa, který hostil mnoho významných osob od prvního československého prezidenta až po významné funkcionáře Wehrmachtu. Rád bych v tomto článku zmínil nové a dosud nepublikované informace o této stavbě, včetně historických snímků mlýna, jemuž se voda nakonec stala osudnou.

Na Lomnickém potoce (Lomnitz Bach) pod Stanovicemi stával starý, kdysi vrchnostenský „Stanovický mlýn“ (německy „Donawitzer Mühle“). Původně mlýn tvořila pouze jedna mlýnská budova (č. p. 9), která byla roku 1814, jak hlásal letopočet vyrytý v kamenném ostění hlavního vchodu, přestavěna v pozdně barokním slohu. Samotný vznik mlýna neznáme. První písemná zmínka o mlýnu pochází z roku 1617, kdy byl jmenován stanovickým mlynářem Pavel Schmidt. V 18. století byla při mlýně zřejmě vodní pila. Usuzujeme tak z toho, že po roce 1728 bývalo prodáváno Jakubu

Schmiedtovi, mlynáři pod Stanovicemi, z kostelního lesa „dřevo k řezání“. Platby za nařezání prken nalézáme také v kostelních účtech kostela sv. Tří králů ve Stanovicích. Zmínka o těžbě řezivového dřeva se poprvé objevuje v zachovalých kostelních účtech v roce 1696. Kostel dal tehdy za 59 krejcarů na vodní pile rozřezat na prkna osm kmenů. K mlýnu patřilo také pololánní hospodářství (pololáník byl poddaný, tzv. střední rolník, který držel usedlost zhruba s polovinou lánu půdy, něco kolem 9 ha).

V roce 1843 byla přistavěna k mlýnu nová budova (č. p. 10), která později sloužila, nebo možná v té době již sloužila, za restauraci. V roce 1840 mlynář Hillitzer vystavěl třetí mlýnskou budovu – výměnek (č. p. 118). Někdy v letech 1880–1890 ve Stanovickém mlýně bydlel například stanovický lékař Dr. Jakub Wahrhaftig. Po první světové válce byl celý mlýn přeměněn zcela na restaurační podnik. V té době se již ve mlýně vůbec nemlelo, neboť již v roce 1945 bylo mlýnské

▲ Pohled na Hillitzerovu restauraci a budovy Stanovického mlýna před rokem 1945.

kolo zcela rozpadlé. Mlýn i celé údolí Lomnického potoka, který se ve zdejších lesích zářezával hluboko do skalního masivu, byly prý velmi oblíbené pro svoje ticho a romantickou atmosféru. V blízkém lese byly zřízeny vycházkové cesty. Při návštěvách Karlových Varů mlýn údajně několikrát navštívil i prezident T. G. Masaryk.

Při Mlýnské stezce, tj. při cestě ze Stanovic k tomuto mlýnu, stála nedaleko něj malá kaplička nesoucí letopočet 1839, s čtver-

covým půdorysem o rozměrech asi 2,5 × 2,5 m. Kapličku postavil Jan Philipp, stanovický mlynář. Býval v ní, v době vzniku, obraz sv. Jana Nepomuckého, který byl později nahrazen obrazem Nejsvětější trojice od lidového malíře. Majitelé mlýna měli povinnost o kapličku pečovat a starali se o ni vzorně.

Jan Philipp byl synem stanovického sedláka Josefa Philippa z usedlosti č. p. 58. Tento jeho rodový statek byl vystavěn v roce 1795. V roce 1819 uzavřel Jan Philipp sňatek s Františkou, ovdovělou Schmiedtovou, mlynářkou ze Stanovic (č. p. 9). Tenkrát mlýn přešel z držení rodu Schmiedtů na rod Philippů. V 19. století se v držení mlýna vystřídal ještě rod Hillitzerů a Hahmanů.

Za potokem proti mlýnu stál starý vysoký dřevěný kříž. Ze dřeva řezaný korpus byl pěknou lidovou prací. Kříž postavil v téže době, jako mlýnskou kapličku, stanovický mlynář Jan Philipp. V roce 1956 by převezen na stanovickou faru a byl určen k postavení ke stanovickému kostelu. K tomu však už zřejmě nedošlo. Tabulka v horní části datovaná rokem 1903 nesla nápis I. N. R. I. – Iesus Nazarenus Rex Iudeorum, česky Ježíš Nazaretský, král židovský. Zajímavostí je, že nohy Ježíše Krista

▼ Stanovický mlýn s dřevěným křížem Ježíše Krista (převzato z Hofmann 1928).

▲ Restaurace a budova mlýna před rokem 1898.

na kříži byly obě levé. O dalším osudu kříže není dnes nic známo, v roce 1957 však u fary ještě prokazatelně stál.

Za druhé světové války sloužil hostinec jako výcvikové středisko protipancéřové brigády (Panzervernichtungsbrigade) Egerland, což byla nacistická armádní formace na rozhraní vojenské a partyzánské ozbrojené jednotky. Po druhé světové válce byli majitelé mlýna, stejně tak jako všichni obyvatelé Stanovic německé národnosti, odsunuti na základě tzv. Benešových dekretů. Po roce 1945 byl Stanovický mlýn jako hospodářství přidělen Jihočechu Janu Smržovi. Od roku 1953, kdy se pan Smrž odstěhoval do Stanovic, byl opuštěn a budovy zcela zchátraly. Někdy po roce 1972, v souvislosti s výstavbou Stanovické přehrady na pitnou vodu, byly trosky stavby definitivně odstraněny. Stanovická přehrada byla dokončena v roce 1978. Nádrž je dlouhá 3 km o celkové zatopené ploše 142 ha. Celkový objem přehrady nyní činí 27,8 milionů m³ vody. Dnes jsou nepatrné zbytky kdysi významné a navštěvované stavby na samém dně přehrady zhruba v jejím středu. ■

Použitá literatura:

Anonymus (1957): Dějiny Stanovic a stanovické farnosti. Archiv Karlovy Vary, Farní úřad Sedlec.

Hofmann J. (1928): Die ländliche Bauweise, Einrichtung und Volkskunst des 18. und 19. Jahrhunderts der Karlsbader Landschaft. Karlsbader Heimatbücher, Band 5. Arbeitsgemeinschaft für Heimatkunde, Karlovy Vary, 234 pp.

Řeháček K. (2011): Němci na Karlovarsku v letech 1945–1948. Plzeň, 457 pp.

- ▼ Lomický potok u Stanovického mlýna před rokem 1906. Všechny fotografie z archivu Václava Lupínka, není-li uvedeno jinak.

